

Mihalj Szentmártoni

BIO JE SENTIMENTALAN

»Biti sentimentalan« na hrvatskom jeziku ima pejorativan prizvuk. Obično se misli na pretjerano osjetljivu, cmizdravu osobu. No to ne odgovara stvarnom značenju te riječi. Ali da bismo predusreli svaki nesporazum, umjesto »biti sentimentalan« recimo »imati sentimente«. (Zanimljivo, ta drukčija formulacija već nema tu negativnu oznaku, premda izražava istu stvarnost.)

Čovjek je složeno biće, složeno determinirano biće. Njegovi determinanti mogu se svesti na one urođene, konstitucionalne faktore i na one iz njegove okoline, bilo fizičke, bilo psihološke. Zadržimo se ovaj put na urođenim determinantama. Ovamo spadaju i čuvstva i instinkti. Kad oni dođu u dodir s društvenim faktorom, obično se grupiraju oko nekih objekata, ideja, događaja ili osoba. Te kombinacije, grupacije, tvore čovjekovu *psihološku konstelaciju*. Uzmimo kao primjer patriotizam. Može se opisati kao psihološka konstelacija u kojoj se čuvstva grupiraju oko ideje vlastite zemlje, domovine, kao oko nekog nukleusa. Ja se zalažem za svoju domovinu, borim se za nju, volim je, strahujem zbog nje, podlažem se njenim zahtjevima.

Čitava struktura naše psihe može se promatrati kao sklop, jedinstvo takvih psiholoških konstelacija. A možemo ih podijeliti u tri kategorije:

— *kompleksi* su psihološke konstelacije koje nisu svjesno prihvaćene; čovjek ih potiskuje;

— *dispozicije* su psihološke konstelacije koje su nesvjesno prihvaćene, koje nisu tematizirane;

— *sentimenti* su psihološke konstelacije koje mi svjesno prihvaćamo.

Patriotizam je, prema tome, sentiment, koji bismo mogli nazvati »domovina-sentiment«.

Pogledajmo još neke čovjekove sentimente: filantropija je sentiment u kojem je nukleus čovjek oko kojeg se grupiraju čuvstva; religioznost

je sentiment s Božjom osobom kao središtem, oko kojeg se grupiraju osjećaji. Dijete ima majku-sentiment, filozof istinu-sentiment.

Naš bi život bio skladniji (recimo okrutnije: ljudskiji), naši bi međuljudski odnosi bili stvarniji kad bismo neke *komplekse*, tj. potisnute ili iskivljene psihološke konstelacije, podigli na svjesni nivo: kad bismo ih pretvorili u pozitivni *sentiment*. Na primjer, gotovo svi muškarci imaju *ženu-kompleks* umjesto *ženu-sentimenta*.

Freud nas je upozorio da zbog *tabua incesta* dolazi do stanovitog rascjepa u djetetu. Ono osjeća da je dio njegova bića isključen iz majčina zagrljaja — njegova seksualnost. Posljedica toga je rascjep u samoj ličnosti i kategoriziranju ljudi. Naime, čovjek doživljava svoju dvostrukost u smislu 'seksualni i neseksualni dio sebe,' a ljude kategorizira na one bez seksualnosti («sveta majka») i na one sa seksualnošću («zavodnica»). Ta kategorizacija je to izrazitija što je povezanost na lik roditelja bila intenzivnija. Mnogi nisu u stanju nikad više uspostaviti to izgubljeno jedinstvo sebe i ljudi oko sebe. Kako god to bilo s Freudom i s infantilnom seksualnošću, činjenica je da tzv. odrasli muškarci ustrajno kategoriziraju i dalje žene.

Učinimo sad jedan smjeli zaokret! Pogledajmo kako je Isus ostvarivao u svom životu idealni pogled na ženu. Ili u terminima našeg razmatranja: da li je Isus imao ženu-kompleks ili ženu-sentiment?

Isus je imao prijatelje, pa i prijateljice, žene, koje nisu bile niti »sve-te majke«, niti »zavodnice«, nego jednostavno žene, sa svime onime što ta riječ znači. Sjetimo se samo Marije i Marte, Lazarovih sestara. Isus je rado boravio u toj kući. Ono što želimo naglasiti u tom odnosu, a što je došlo jasno do izražaja i kod njegova susreta sa Samarijankom: Isus gleda u ženi *osobu* koja je sposobna primiti i ponijeti objavu. Kakvih li samo dubina otkriva Marti: »Ja sam uskrснуće i život...« I ona to shvaća. A Samarijanki razvija nauku o bogoštovlju. Evanđelja spominju poimence još neke žene iz Isusove družine. Saberemo li sve te elemente, možemo rekonstruirati Isusov sentiment: u središtu je žena kao osoba, oko te jezgre grupiraju se njegovi osjećaji: poštovanje, ljubav, briga... Isus je bio sentimentaln. Mi smo iskompleksirani.

Mislim da je to vrlo korisno razmišljanje upravo sada kad se kompetentni muževi još uvijek ustručavaju izreći osloboditeljsku riječ za ženu, kad se radi o njenom položaju u Crkvi.

Nadalje, mi nemamo ego-sentiment, nego *ego-kompleks*. Tko se od nas usuđuje tvrditi da je prihvatio sebe u potpunosti onakvim kakvim ga je rodila mati? Ne govorimo o tome da se čovjek ne mora trsiti da popravi, pa čak i da kompenzira i natkompenzira manjke ako je priroda bila škrt prema njemu. Radi se, naprotiv, o onim sitnim (i krupnim) lažima i racionalizacijama, pomoću kojih čovjek slika sebe pred sobom da bi sačuvao samopoštovanje. Samo, nažalost, u tom slučaju to je poštivanje fetiša, stvarnosti koje nema, postvarenog ideala. Mi potiskujemo realnost

svoje ličnosti i bivamo iskompleksirani. Hrvatski rečeno: bolesno preosjetljivi na vlastitu osobu, na »dužno poštivanje naše ličnosti«. I vječito kuđenje samih sebe pred drugima može vapiti za pohvalom iz njihovih usta.

Isus je imao ego-sentiment. Prihvatio je sebe onakvim kakav je bio. Nemojmo misliti da je to po sebi razumljivo. Poprilično je nezgodno za Boga vucarati za sobom naše mizerno tijelo. Ali gdje čitamo u evanđeljima da se Isus potužio kao Pavao na taj teret, da je gurnuo u prednji plan svoje »drugačije?« S križa nije vikao: »Ja nisam to, nego nešto drugo!«, već je prihvatio realnost svoga čovjštva.

I konačno, još jedan kompleks: *naše kršćanstvo*. Jaki smo i hrabri u crkvi, pomiješani s istomišljenicima, gdje se ionako gubi individualnost. Ali kad smo kao pojedinci pozvani ili bačeni u situaciju da bar prošapćemo to ime u korelaciji sa svojom osobom, dolazi do izražaja sva naša shizofreničnost, dvostrukost, rascjep. U javnom životu nismo ono što smo u privatnom. Ne govorimo o vikanju s krovova, već o dosljednosti. Obično se ne ide do kompleksa, ali gotovo uvijek ostajemo na nivou dispozicije. Mi smo neosviješćeni kršćani.

Bio bi grub anakronizam tvrditi da je Isus bio »dosljedan kršćanin«. Ali bio je nepatvoreni Krist, bez rascjepa na privatno i javno. Zbog njegove monolitnosti objesili su ga na križ.

Što je s našim kršćanstvom? Da li je ono kakva jezgra oko koje se grupiraju osjećaji? Ili je samo potisnuta mogućnost? Mi još nemamo kršćanstvo-sentiment!

Možda su takve analize i primjeri neadekvatni, možda nespretni, možda pomalo i neukusni. Ali i u tom slučaju ostaje poruka: kad bismo neke svoje komplekse podigli na nivo sentimenta, kad bismo bili »sentimentalniji«, naš bi život postao skladniji. A uzor nam može i mora postati čovjek Isus Krist. Nakon svega ovoga možda bismo mogli čak rehabilitirati riječ »sentimentalan«.